

Możliwości prezentacji kosztów upadłości w rachunku zysków i strat

Andrzej Tokarski*

Streszczenie: Sprawozdanie finansowe z ujęciem kosztów upadłości powinno identyfikować i klasyfikować te koszty. Użytkownik takich informacji będzie mógł ocenić wpływ kosztów upadłości na koszty, przychody prezentowane w sprawozdaniu finansowym. Wkomponowanie kosztów upadłości w rachunek zysków i strat nie narusza zasad sporządzania tego sprawozdania, a może mieć istotne znaczenie dla prezentacji informacji dla użytkowników. Informacje dotyczące kosztów upadłości powinny pojawić się również w sprawozdaniu o dodatkowych informacjach i objaśnieniach. Zastosowanie rachunku kosztów upadłości w przedsiębiorstwie umożliwiłoby stworzenie dokładnej specyfikacji ponoszonych kosztów, w tym kosztów upadłości. Celem artykułu jest ukazanie możliwości modyfikacji rachunku zysków i strat, tak aby była możliwa prezentacja kosztów upadłości.

Słowa kluczowe: koszty upadłości, upadłość, rachunek zysków i strat

Wprowadzenie

Rozwijające się koncepcje rachunkowości powinny uwzględnić prezentacje w sprawozdaniach finansowych, zarejestrowanej wielkości kosztów upadłości. Celem takiej prezentacji ma być unikanie fałszywych oczekiwań i niespodziewanych reakcji rynku związanych z brakiem informacji.

Sprawozdanie z ujęciem kosztów upadłości powinno identyfikować i klasyfikować te koszty. Użytkownik takich informacji będzie mógł ocenić wpływ kosztów upadłości na koszty, przychody prezentowane w sprawozdaniu finansowym.

Celem artykułu jest ukazanie możliwości modyfikacji rachunku zysków i strat, aby była możliwa prezentacja kosztów upadłości.

Artykuł napisano na podstawie analizy przepisów prawa dotyczącego postępowania upadłościowego oraz literatury przedmiotu dotyczącej zagadnień kosztów upadłości.

1. Ekonomiczny i prawny aspekt upadłości

Upadłości i bankructwa przedsiębiorstw w gospodarce rynkowej są jej nieodłącznym elementem (Bauer 2009: 7). Stanowią następstwo utraty przez przedsiębiorstwa zdolności do spłaty długów (Tokarski 2009: 497). Tym samym upadłości pełnią funkcję niezbędnej

---

* dr Andrzej Tokarski, Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu, Katedra Rachunkowości, ul. Młodziejowa 31a, 87-100 Toruń, e-mail: tokarek16@o2.pl.

selekcji w biznesie i mają do spełnienia istotną funkcję racjonalizacji, oczyszczenia rynku z jednostek niemogących sprostać jego wymogom efektywności, co stanowi zarazem element ochrony wierzycieli i innych jednostek.

Pojęcia bankructwo i upadłość traktowane są jako synonimy (Mączyńska 2009: 57). Nie jest to precyzyjne, albowiem bankructwo to pojęcie z zakresu przede wszystkim ekonomii, podczas gdy upadłość jest w zasadzie kategorią prawną (*Bankructwa przedsiębiorstw...* 2009: 4). Utożsamianie bankructwa z upadłością jest zasadne jedynie w przypadku upadłości zawinionej, podlegającej karze współmiernej do winy, co regulują szczegółowe przepisy.

Upadłość niezawiniona nie jest natomiast traktowana jako bankructwo w sensie ekonomicznym, albowiem nie wynika z nieprawidłowości w zarządzaniu przedsiębiorstwem lecz z przyczyn leżących poza nim, np. z powodu oszustwa przez kontrahenta.

Różnice między bankructwem a upadłością przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Bankructwo a upadłość

Upadłość ≠ Bankructwo	Upadłość = Bankructwo		
Niezawinione	Zawinione		
	Nieumyślne	Umyślne	Umyślne z chęci zysku
Nie podlega karze	Podlega karze		
	Odpowiedzialność karna przedsiębiorców (grzywna, pozbawienia prawa sprawowania określonych funkcji, kara pozbawienia wolności)		
	Kara łagodniejsza	Kara ostrzejsza	Kara najostrzejsza

Źródło: (Mączyńska 2009: 58).

Z punktu widzenia ekonomii, bankrutem jest przedsiębiorstwo, które nie jest w stanie regulować swoich długów oraz wartość jego majątku nie wystarcza na pokrycie wszystkich zobowiązań (bankrutem jest także firma, która, mimo że zaistniały powyższe przesłanki nadal prowadzi działalność).

W aspekcie prawnym upadłość przedsiębiorstwa następuje dopiero po ogłoszeniu bankructwa przez sąd. Ma na celu równomierne zaspokojenie wszystkich wierzycieli dłużnika, który nie jest w stanie zaspokoić każdego z osobna. Bankructwo powinno zapobiec prowadzeniu egzekucji przeciwko dłużnikowi, przez niektórych tylko wierzycieli (w przypadku, gdy inni nie mają jeszcze tytułu egzekucyjnego, np. wtedy, gdy ich wierzytelności nie są jeszcze płatne) oraz w przypadku, gdy istnieje system pierwszeństwa w postępowaniu egzekucyjnym. Oznacza to, że fakt bankructwa jest ustalany sędownie na podstawie wniosku skierowanego bądź to przez dłużnika, bądź przez któregoś z wierzycieli lub przez kilku wierzycieli. W pierwszym przypadku można mówić o bankructwie dobrowolnym, w drugim o bankructwie przymusowym.

Bankructwo w sensie ekonomicznym nie musi oznaczać upadłości w sensie prawnym, ale każda upadłość ogłoszona przez sąd oznacza bankructwo ekonomiczne.

2. Istota i rodzaje kosztów upadłości w rachunkowości

Ustawa Prawo upadłościowe i naprawcze do kosztów postępowania upadłościowego zalicza opłaty sądowe i wydatki niezbędne do osiągnięcia celu postępowania (art. 230 ust. 1 PUiN) (Dorozik 2006: 167). Wydatek oznacza rozchód środków pieniężnych. Nie każdy jednak wydatek pieniężny jest kosztem, natomiast na pewno każdy koszt musi pociągać za sobą wydatek pieniężny, z wyjątkiem amortyzacji środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, gdyż jest to koszt, który nigdy nie będzie wydatkiem. Wszystkie wydatki, które nie zmieniły się w koszty pozyskania przychodów, podlegają aktywowaniu, czyli są wykazane w bilansie. Koszty aktywowane staną się kosztami uzyskania przychodów dopiero w momencie ich sprzedaży, rozliczenia. Artykuł 230 ust. 1 PUiN nie określa jednak tego jednoznacznie, gdyż jest tak sformułowany, że można wnioskować, że dopiero wydatek pociąga za sobą zarachowanie kosztu, ale koszt upadłości może być zarachowany wcześniej i to on pociąga za sobą wydatek, o czym stanowią ust. 2 i 3 tego artykułu. Przepisy te wskazują na rozdzielenie tych pojęć na wydatki i koszty postępowania upadłościowego. Oznacza to, że powstałe koszty upadłości powinny być wydatkiem, ale może nastąpić przesunięcie w czasie pomiędzy kosztem a wydatkiem. Wynika z tego, że art. 230 PUiN stał się nieprecyzyjny przez wpisanie w ust. 1 tego artykułu słowa „wydatki”.

Rachunkowość w procesie upadłościowym prowadzona jest na podstawie ustawy o rachunkowości, a co dotyczy zarachowania kosztów, to nadrzędnym prawem jest art. 6 tej ustawy. W związku z tym, art. 230 ust. 1 PUiN powinien brzmieć: do kosztów postępowania upadłościowego zalicza się opłaty sądowe oraz koszty niezbędne dla osiągnięcia celu postępowania”.

Koszty upadłości pojawiają się jeszcze przed procesem upadłości. Można do nich zaliczyć koszty bezpośrednio związane z wystąpieniem trudnej sytuacji finansowej tzw. koszty trudności finansowych, do których zaliczyć można (Chłodnicka 2004: 19):

- koszty dodatkowych odsetek w związku z nieterminowymi płatnościami zobowiązań,
- koszty renegocjacji umów terminowych,
- koszty doradztwa prawnego,
- koszty wyceny majątku pod zastaw,
- koszty utraty wartości aktywów w związku z ich wyprzedacją,
- inne koszty, np. sądowe, komornicze,
- koszty zmian umów.

Ponadto do kosztów przed procesem upadłości można zaliczyć tzw. koszty pośrednie, zwane inaczej kosztami upadłości, obejmujące:

- koszty kontraktów, wynikające ze zmienności inwestycyjnej,
- utratę sprzedaży i zysku,
- koszty restrykcji finansowych stosowanych wobec przedsiębiorstw z trudnościami finansowymi,
- straty wywołane niechęcią do prowadzenia interesów z taką jednostką,
- obniżenie standardów warunków pracy pracowników,
- koszty deprecjacji prestiżu zawodowego kierownictwa podejrzanego o nieudolność zarządzania.

Najważniejsze koszty upadłości powstają jednak, gdy zostaje przerwana zasada kontynuacji działania, czyli już w samym procesie upadłości. Wówczas koszty upadłości można podzielić na:

- A. Koszty poprzedzające upadłość, czyli tak zwane koszty symptomatyczne, do których zalicza się opisane wcześniej bezpośrednie i pośrednie koszty upadłości.
- B. Koszty procesu upadłościowego, w tym:
  1. koszty przygotowawcze:
    - obejmujące koszty postępowania sądowego;
  2. koszty postępowania upadłościowego:
    - a) koszty administracyjne biura syndyka:
      - koszty wynagrodzenia wraz z narzutami:
        - syndyka,
        - rady wierzycieli,
        - pracowników syndyka,
      - koszty obwieszczeń i ogłoszeń,
    - b) koszty likwidacyjne:
      - koszty wynagrodzeń pracowników (wraz z odszkodowaniami i odprawami),
      - koszty wyceny majątku,
      - koszty licytacji,
      - koszty publiczno-prawne,
      - koszty odsetek wierzytelności,
      - koszty komorników,
      - pozostałe koszty działalności upadłościowej.

Koszty upadłości mogą być ujmowane według różnych przekrojów (Chłodnicka 2004: 46). Niezależnie od przekroju ich prezentacji, zasady ich ustalania powinny być identyczne. Można do ich podziału zastosować system powiązań kosztów z obszarami działalności procesu upadłościowego. W związku z tym, można wyodrębnić:

- a) koszty podstawowej działalności upadłościowej wyceny majątku, w tym:
  - koszty licytacji,
  - koszty wraz z narzutami wynagrodzeń pracowników jednostki wraz z odprawami w związku z rozwiązaniem umów o pracę,
  - koszty kar, odszkodowań grzywien,
  - podatki i inne daniny publiczne,
  - koszty komorników,
  - odpisy z tytułu trwałej utraty wartości dokonywane w związku z wyprzedają środków trwałych,
  - odpisy z tytułu trwałej utraty wartości zasobów w związku z ich wyprzedają,
  - koszty wynagrodzeń pracowników wypłacanych z FŚSP nieujętych w kosztach działalności przed ogłoszeniem upadłości;
- b) koszty działalności administracyjnej upadłości obejmujące:
  - wynagrodzenie syndyka, rady wierzycieli, pracowników zatrudnionych przez syndyka na celu wykonania upadłości, koszty obwieszczeń i ogłoszeń koszty postępowania sądowego,
  - pozostałe koszty utrzymania biura syndyka;
- c) koszty działalności finansowej upadłości odsetki od wierzytelności:

- odsetki sądowe, administracyjne utrata wartości inwestycji w związku z ich wyprzedają,
- pozostałe koszty finansowe.

Tak więc koszty upadłości można zdefiniować jako uprawdopodobnione zmniejszenie w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych o wiarygodnie określonej wartości, powodujące osłabienie sytuacji finansowej jednostki, wiążące się z powstaniem dodatkowych obciążeń determinujących przyszły proces upadłości w formie zmniejszenia wartości aktywów albo zwiększenia wartości zobowiązań lub rezerw (Chłodnicka 2007: 50).

3. Rachunek zysków i strat a koszty upadłości

Elementem sprawozdania finansowego najlepiej obrazującym i klasyfikującym koszty upadłości byłby rachunek zysków i strat. Wdrożenie rachunku kosztów upadłości w przedsiębiorstwie stwarza możliwość uszczegółowienia sprawozdań finansowych przez odzwierciedlenie kosztów upadłości, stanowiących udział: kosztów działalności operacyjnej, pozostałych kosztów operacyjnych i kosztów finansowych.

Sprawozdanie finansowe uwzględniające koszty upadłości przedsiębiorstwa przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

Rachunek zysków i strat z uwzględnieniem kosztów upadłości przedsiębiorstwa

Wyszczególnienie
A. Przychody netto ze sprzedaży i zrównane z nimi, w tym
– od jednostek powiązanych
I. Przychody netto ze sprzedaży produktów
II. Zmiana stanu produktów
III. Koszt wytworzenia produktów na własne potrzeby jednostki
III. Przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów
B. Koszty działalności operacyjnej
I. Amortyzacja
II. Zużycie materiałów i energii
III. Usługi obce
IV. Podatki i opłaty, w tym:
– podatek akcyzowy
V. Wynagrodzenia
VI. Ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia
VII. Pozostałe koszty rodzajowe
VIII. Wartość sprzedanych towarów i materiałów
B.1. Koszty upadłości działalności podstawowej
1. Wynagrodzenie syndyka, pracowników syndyka i zatrudnionych przed dniem upadłości
2. Wydatki biura syndyka
3. Archiwizacja danych
4. Koszty obwieszczeń prasowych
5. Podatki i opłaty notarialne
6. Ubezpieczenie społeczne i inne świadczenia
7. Wycena i zabezpieczenie majątku

cd. tabeli 2

8. Inne koszty upadłości działalności podstawowej
C. Zysk (strata) ze sprzedaży (A–B)
D. Pozostałe przychody operacyjne
I. Zysk ze zbycia niefinansowych aktywów trwałych
II. Dotacje
III. Inne przychody finansowe
E. Pozostałe koszty operacyjne
I. Strata ze zbycia niefinansowych aktywów trwałych
II. Aktualizacja wartości aktywów niefinansowych
III. Inne
E.I. Koszty upadłości pozostałej działalności operacyjnej
1. Koszty postępowania sądowego
2. Odszkodowania z tytułu zwolnień
3. Koszty likwidacji majątku
4. Utrata wartości aktywów
5. Inne koszty upadłości działalności operacyjnej
F. Zysk (strata) z działalności operacyjnej
G. Przychody finansowe
I. Dywidendy i udziały w zyskach, w tym:
– od jednostek powiązanych
II. Odsetki, w tym:
– od jednostek powiązanych
III. Zysk ze zbycia inwestycji
IV. Aktualizacja wartości inwestycji
V. Inne
H. Koszty finansowe
I. Odsetki, w tym:
– od jednostek powiązanych
II. Strata ze zbycia inwestycji
III. Aktualizacja wartości inwestycji
IV. Inne
H.I. Koszty finansowe upadłości
1. Odsetki przeterminowane
I. Zysk (strata) z działalności gospodarczej (F+G–H)
J. Wynik zdarzeń nadzwyczajnych (J.I.–J.II.)
I. Zyski nadzwyczajne
II. Straty nadzwyczajne
K. Zysk (strata) brutto (I+/-J)
L. Podatek dochodowy
M. Pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty)
N. Zysk (strata) netto (K–L–M)

Źródło: (Sojak, Trojanek 2010: 101–103).

Wkomponowanie kosztów upadłości w strukturze rachunku zysków i strat nie naruszałoby zasad sporządzania tego sprawozdania, a mogłoby mieć istotne znaczenie dla prezentacji informacji dla użytkowników (Chłodnicka 2005: 118).

Zastosowanie rachunku kosztów upadłości w przedsiębiorstwie umożliwiłoby stworzenie dokładnej specyfikacji ponoszonych kosztów, w tym kosztów upadłości. Ponadto wdrożenie rachunku kosztów upadłości w momencie, gdy zaistnieją ku temu obiektywne przesłanki, pozwoliłoby na zastosowanie właściwych działań zapobiegawczych upadłości przedsiębiorstwa, a w sytuacji ogłoszenia upadłości, zminimalizowanie wysokości ponoszonych kosztów i zmaksymalizowanie zaspokojenia wierzytelności majątkiem przedsiębiorstwa.

Uwagi końcowe

Głównymi źródłami informacji gospodarczej we współczesnym świecie są sprawozdania finansowe przedsiębiorstw.

Ryzyko i niepewność stały się jednak podstawowymi cechami współczesnego otoczenia konkurencyjnego. Niezbędna staje się w związku z tym umiejętność przewidywania przyszłości, własnych potencjałów i możliwości (Kamela-Sowińska 2003: 2). Wymaga to stworzenia przez pojedyncze przedsiębiorstwo odpowiedniego systemu informacyjnego, stanowiącego podstawę zarządzania. Ważnym elementem tego systemu jest rachunkowość jako źródło informacji. Informacja jest bowiem w gospodarce wolnorynkowej kluczowym elementem warunkującym sukces. To informacja jest podstawą podejmowania decyzji. To informacja może wynieść podmiot gospodarczy na wyżyny światowego biznesu, ale ta sama informacja może ją zniszczyć (Kamela-Sowińska 2005: 80).

Dla podmiotów działających w poszczególnych państwach oraz w globalnej gospodarce światowej, dla właścicieli, zarządów i rad nadzorczych tych podmiotów i ich otoczenia, a także dla zawodu rachunkowców i biegłych rewidentów ważne jest prowadzenie rachunkowości w sposób profesjonalny. Rachunkowość powinna pełnić różne funkcje, a w szczególności funkcję informacyjną na potrzeby zewnętrzne i wewnętrzne każdej jednostki, bez względu na rodzaj prowadzonej działalności (Sawicki 2002: 126).

Wkomponowanie kosztów upadłości w rachunku zysków i strat nie naruszyłoby zasad sporządzania tego sprawozdania, a mogłoby to mieć istotne znaczenie dla prezentacji informacji dla użytkowników. Informacje dotyczące kosztów upadłości powinny pojawić się również w sprawozdaniu o dodatkowych informacjach i objaśnieniach.

Wdrożenie rachunku kosztów upadłości w rachunku zysków i strat wymagałoby znajomości właściwej wiedzy ekonomicznej i precyzyjnej interpretacji ponoszonych przez jednostkę gospodarczą kosztów.

Istotnym aspektem tworzenia i funkcjonowania rachunku zysków i strat z uwzględnieniem kosztów upadłości byłoby wyselekcjonowanie z podstawowych kategorii kosztów tych, które dotyczą zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio procesu upadłościowego.

Literatura

- Bankructwa przedsiębiorstw – zgodnie z prawem czy ekonomią?* (2009), kwartalnik „Nauk o Przedsiębiorstwie” nr 1.
- Bauer K. (2009), *Zarządzanie informacjami w procesie upadłościowo-naprawczym przedsiębiorstw*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Chłodnicka H. (2004), *Identyfikacja i systematyka kosztów upadłości*, w: *Modele rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej*, red. E. Nowak, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu”, AE Wrocław, Wrocław.

- Chłodnicka H. (2004), *Koszty upadłości – klasyfikacja, pomiar i prezentacja*, w: IV Ogólnopolskie Seminarium Doktorskie Rachunkowości i Finansów, WSiFiR, Sopot.
- Chłodnicka H. (2005), *Przesłanki zastosowania rachunku kosztów upadłości w rewizji finansowej*, w: *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w procesie poprawy bezpieczeństwa obrotu gospodarczego*, red. B. Micherda, AE Kraków, Kraków.
- Chłodnicka H. (2007), *Regulacje prawne procesu upadłościowego a potrzeby ich zmian*, „Forum Rachunkowości” nr 3.
- Dorozik L. (2006), *Restrukturyzacja ekonomiczna przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa.
- Kamela-Sowińska A. (2005), *Kreatywna księgowość, czyli jak „wpadł Enron”*, w: *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Handlu i Rachunkowości w Poznaniu*, red. P. Banaszyk, J. Czerny, Poznań.
- Kamela-Sowińska A. (2003), *Skąd się wzięła sprawa „Enronu”*, „Rachunkowość” nr 4.
- Mączyńska E. (2009), *Ocena ryzyka upadłości przedsiębiorstwa*, w: *Ryzyko w działalności przedsiębiorstw. Wybrane aspekty*, red. A. Fierla, SGH, Warszawa.
- Sawicki K. (2002), *Kontynuacja działalności jednostki a opinia biegłego rewidenta o sprawozdaniu finansowym*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” nr 10 (66).
- Sojak S., Trojanek M. (2010), *Rachunek kosztów upadłości*, w: *Założyć firmę i nie zbankrutować – studia przypadków*, red. S. Sojak, Difin, Warszawa.
- Tokarski A. (2009), *Rola rachunkowości w postępowaniu upadłościowym*, w: *Rachunkowość w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi*, red. T. Kiziukiewicz, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.

POSSIBILITIES OF BANKRUPTCY COST IMPLEMENTATION IN THE PROFIT AND LOSS ACCOUNT

Abstract: Financial statement presenting bankruptcy cost should identify and index these costs. User of such information should be able to judge the influence of bankruptcy cost on overall costs and income presented in the financial statement. Integrating bankruptcy cost into the profit and loss account does not infringe principles of drawing this report up, moreover it may have a significant value for presentation of this information to users. The data concerning bankruptcy costs should also appear in the additional information report. Applying the bill of charges in an enterprise would enable to draw up an accurate specification of incurred costs, including cost of bankruptcy. The purpose of this article is to show the possibility of modifying the profit and loss account in such a way as to present bankruptcy cost.

Keywords: cost of bankruptcy, bankruptcy, profit and loss statement

Cytowanie

- Tokarski A. (2013), *Możliwości prezentacji kosztów upadłości w rachunku zysków i strat*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 757, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 58, Szczecin, s. 393–400; www.wneiz.pl/frfu.